



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

**Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken**

Waldeck, P.W.

**Citation**

Waldeck, P. W. (2017, November 15). *Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/55510>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/55510>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page



Universiteit Leiden



The handle <http://hdl.handle.net/1887/55510> holds various files of this Leiden University dissertation.

**Author:** Waldeck, P.W.

**Title:** Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken

**Issue Date:** 2017-11-15

## De teugels ontglipt [1805-1808]

Eind 1804 kwam er – helaas – een einde aan de intensieve particuliere correspondentie tussen Schimmelpenninck en Van der Goes. Na de kroning van Napoleon werd de brievenstroom niet hervat. Schimmelpenninck keerde terug naar Nederland. Hij had van Napoleon het groene licht gekregen een nieuwe staatsregeling voor te bereiden waarna hij de Republiek als raadpensionaris zou leiden. Van der Goes had hij als politiek correspondent niet meer nodig. Toch vergat Schimmelpenninck Van der Goes niet. Door de jarenlange samenwerking waardeerde hij de hand van Van der Goes aan de teugels van de Bataafse diplomatie. Hij wist wat hij aan de aanstaande jonge vader had. Bij de keuze van de leden van zijn kabinetsploeg op 29 april 1805 aarzelde de net aangetreden raadpensionaris niet Van der Goes te herbenoemen als secretaris van staat voor de Buitenlandse Zaken. Zo bleef ‘Maarten op de Kneuterdijk’ in zijn buurt. Voor Van der Goes waren de gebeurtenissen van het afgelopen jaar geen aanleiding om voor de eer te bedanken. Wel zal het even wennen geweest zijn om in plaats van opdrachten aan Schimmelpenninck te geven nu van hem opdrachten te ontvangen. De persoonlijke verhouding tot de raadpensionaris gaf hem voldoende speelruimte, maar werd allengs zakelijker. Met zijn collega’s van Marine (Ver Huell), Oorlog (Pijman), Binnenlandse Zaken (Van Stralen) en Financiën (Gogel) vormde Van der Goes het college dat wij later de ministerraad zouden noemen.

Op 24 mei ontving de raadpensionaris het corps diplomatique op het Oude Hof (het huidige Paleis Noordeinde). ’s Avonds was er een diner voor de gezanten op de Kneuterdijk. De hoogzwangere Louise van der Goes trad als gastvrouw op. Aan tafel zal veel gespeculeerd zijn over de wijze waarop de raadpensionaris zijn buitenlands beleid zou voeren. Bij de opening van de eerste zitting van ‘Hunne Hoogmogenden Vertegen-

woordigende het Bataafs Gemenebest', het nieuwe Wetgevend Lichaam, had Schimmelpenninck slechts gesproken over een staats hervorming die geschikt was 'aan onze bondgenoten vertrouwen, aan onze vrienden welwillendheid, aan onze vijanden ontzag in te boezemen'.<sup>1</sup>

Of Louise de avond heeft uitgezeten is niet traceerbaar. Elf dagen later kreeg zij een dochter, Louise Charlotte Amelie. Van der Goes hield het kindje op 16 juni ten doop in de Waalse kerk waar zijn 'geheimsecretaris', dominee Daniël Delprat, de dienst leidde. Louise overleed al op 10 oktober, vier maanden oud, 'aan 't zuur' (een maagaandoening).<sup>2</sup>

Om te voldoen aan de verlangens van Napoleon lag uiteraard de prioriteit voor de nieuwe raadpensionaris bij de inrichting van de staat en het bestuur. Op dat terrein boekte hij enige niet onbelangrijke, blijvende successen. Initiatieven op het terrein van de buitenlandse politiek nam zijn bewind niet. De Bataafse buitenlandse politiek verloor geheel aan betekenis, want de instructies kwamen meestal uit Parijs. Napoleon gebruikte zijn felicitatie aan de raadpensionaris om enkele prioritaire aanwijzingen te geven. De Bataafse zeemacht moest aanzienlijk versterkt en ingezet worden, en wel onmiddellijk. Het Texels eskader moest in staat zijn om een aanzienlijke Britse vloot in Great Yarmouth te binden. Het was schandalig dat het eskader in Indië niet veel actiever optrad tegen de Britten. De regering in Batavia moest vervangen worden.<sup>3</sup> Napoleon vond gezanten met de rang van ambassadeur niet meer nodig in de nieuwe verhoudingen. Generaal Pierre Antoine Dupont de Chaumont moest het doen met de rang van gevolmachtigd minister, evenals Brantsen, die Schimmelpenninck in Parijs opvolgde.<sup>4</sup> De grote oorlog, die in september 1805 tussen de Derde Coalitie (Engeland, Rusland, Oostenrijk, Zweden) en het Frankrijk van Napoleon ontbrandde, vorderde nieuwe militaire inspanningen die de Bataafse Republiek niet wilde of niet kon nakomen. De Bataafse landmacht werd door Marmont naar de Opper Rijn gedirigeerd als tegenwicht tegen de Oostenrijkse dreiging. Daarom moest er nu volgens Parijs een nationale garde ter verdediging van de Republiek worden opgericht. Dat was politiek netelig in een land dat niet gewend was aan conscriptie. Van der Goes vroeg de nieuwe gezant in Parijs, Brantsen, tijd te rekken. Ondanks het onttrekken van troepen aan de verdediging van de Republiek hoefde de Franse regering zich geen zorgen te maken over de vastbeslotenheid van het Bataafs gouvernement om eventuele vijandelijke acties te doen mislukken. Van der Goes deelde Brantsen ook mee dat hij niet verwachtte dat het tot oprichting van een nationale garde zou komen. 'De geest van de natie

is U bekend,' zo schreef hij de gezant. Bovendien zou een dergelijke gewapende burgerwacht een gevaar kunnen worden voor de binnenlandse rust.<sup>5</sup> Het Bataafs gouvernement meende dat het genoeg bijdroeg aan de voorbereidingen van de invasie van Engeland. Een lichtpuntje vormde hierbij in juli een 'glorieuze' schermutseling met Britse oorlogsschepen van een flottielje kanonneerboten dat onder commando van Napoleons nieuwe Hollandse favoriet, Carel Ver Huell, vrijwel ongeschonden het verzamelpunt voor de invasievloot Ambleteuse (Boulogne) wist te bereiken.

Van der Goes hoopte dat de Franse oorlogsverklaring aan Oostenrijk niet zou leiden tot het verlies van de handel, met name die met Zweden en Rusland. Napoleon eiste echter spoedig de terugroeping van de Bataafse gezant uit St. Petersburg, want het kon niet zo zijn dat een bondgenoot nog betrekkingen onderhield met een 'auxiliaire' van Oostenrijk. Weldra keerden ook de gezanten uit Stockholm en Wenen huiswaarts. Van der Goes schreef Van Dedem in Berlijn dat hij maar een avondje ter verstrooiing van de teruggeroepen diplomaten had gegeven.<sup>6</sup> Brantsen uitte tegenover Van der Goes zijn frustratie over het onvermogen van de Republiek nog enige invloed uit te oefenen op de internationale toestand.<sup>7</sup> De hardnekkige 'difficultaties' van het Bataafs gouvernement ten aanzien van de oorlogsbijdrage en het ontduiken van de handelsblokkade droegen er in niet geringe mate toe bij dat Napoleon teleurgesteld raakte in de capaciteiten van Schimmelpenninck om orde op zaken te stellen in de Republiek. Het kwam de keizer goed uit dat de raadpensionaris een oogziekte kreeg die zijn gezichtsvermogen ernstig aantastte.

De militaire successen tegen Rusland en Oostenrijk (Ulm, Austerlitz), gevolgd door de inname van Wenen maakten dat Napoleon de controle kreeg over het Europese vasteland. Die controle wilde hij consolideren door middel van een federatie van familiemonarchieën, een idee dat aansloot bij het door Talleyrand ontwikkelde assimilatiebeleid van de *perfectionnement des états*.<sup>8</sup> 's Keizers broeder Lodewijk, 'prins Louis', werd voorbestemd koning van Holland te worden. Dit zagen aan de poten van de stoel van Schimmelpenninck begon al in de loop van 1805. Aan het eind van het jaar kwam prins Louis op een verkenningstrek naar de Republiek, formeel omdat hij tot bevelhebber van het Noordelijk Leger was benoemd. De ondermijning van de positie van de raadpensionaris werd serieus, toen die begin februari 1806 een persoonlijke brief van Talleyrand kreeg. De minister deelde met veel omhaal van woorden mee



*Gezicht van het gevecht tussen een gedeelte van het Bataafs flottielje onder bevel van viceadmiraal Carel Ver Huell en een Brits eskader onder commando van admiraal Lord Keith tussen Audreselle en Ambleteuse op 17 en 18 juli 1805. Tekening in gewassen Oost-Indische inkt door Julius Constantijn Rijk, 1806*

dat het ogenblik gekomen was om het staatsbestel in Holland ‘zowel inwendig als naar buiten te voltooiën ten einde voor altijd zijn onafhankelijkheid en tevens zijn innige verbintenis met Frankrijk te verzekeren’. Als excuus werd de aanhoudende Engelse invloed aangevoerd, zodat ‘het noodzakelijk is van nu af aan Holland een duurzame inrichting te verschaffen en wel zodanig dat Engeland noch enige andere mogendheid de hoop kan opvatten die te veranderen’. De keizer zou het plezierig vinden, indien de raadpensionaris zo wijs wilde zijn een man als Ver Huell als vertrouwensman naar Parijs te sturen om de zaak te regelen.<sup>9</sup>

### ‘Ons lot is beslist’

Crisisberaad op Huis ten Bosch, de ambtswoning van de raadpensionaris. Schimmelpenninck riep zijn secretarissen van staat bij elkaar, onder wie Van der Goes. Het was onontkoombaar Ver Huell naar de keizer af te vaardigen. Hij kreeg een instructie mee die twee uitgangspunten omvatte: bereidheid mee te werken aan maatregelen die in overeenstemming waren met de inwendige onafhankelijkheid, de zeden en gewoonten van de natie en afwijzing van de invoering van erfelijke waardigheid van staatshoofd of de verheffing daartoe van een Franse prins.<sup>10</sup> Brantsen in Parijs was nog onkundig van deze gebeurtenissen, hoewel hij er lucht van had gekregen dat de dagen van de raadpensionaris waren geteld. Hij wees met klem op de ideeën die Napoleon ontvouwde over een federatief systeem binnen het Franse keizerrijk en in het bijzonder op de uitleg die de Franse minister van Binnenlandse Zaken, Jean Baptiste de Nompère de Champagny, daaraan gaf in de senaat op 5 maart 1806: ‘Holland, de honderdtien departementen van Frankrijk, het koninkrijk Italië, Venetië, Dalmatië, Istrië, en Napels staan voortaan onder de bescherming van de keizerlijke adelaar en de “réunion” [eufemisme voor inlijving] met deze staten geeft ons niet anders dan de noodzakelijke middelen om aan onze grenzen en kusten vrees aan te jagen.’<sup>11</sup> Van der Goes kon hem op 11 februari over de reactie in politiek Den Haag inlichten. Hij voegde er een (Frans) citaat bij: ‘Vaak leveren sommige jaren een onverwachte metamorfose op van de hoogste belangen van volkeren. Het komt er aldus op aan dat volkeren geregeerd worden door mannen die tijdig deze metamorfose doorzien, en die zich niet vastklampen aan oude ideeën die door een nieuwe werkelijkheid veroordeeld zijn.’<sup>12</sup> Daarmee gaf hij indirect een oordeel over de keuze waarvoor Schimmelpenninck stond. In een terzijde schreef Van der Goes Brantsen dat Louise weer in ver-



*Huis ten Bosch rond 1805*



wachting was, waarop die hem gezien het verlies van hun dochtertje aanraadde ‘dat gij U van een frisse, gezonde en sterke minne voorziet’.<sup>13</sup>

Half maart rapporteerde Ver Huell uit Parijs dat hij er niet in geslaagd was bij de keizer gehoor te vinden voor de wensen van de Republiek. De enige keuze die nu nog openstond, was inlijving bij Frankrijk of deemoedig vragen of prins Louis zich aan het hoofd van de regering in Holland wilde stellen. Brantsen schreef aan Van der Goes een emotionele brief: ‘Ons lot is beslist. Ver Huell heeft gisteravond een conferentie gehad met de keizer.’<sup>14</sup> Talleyrand richtte zich opnieuw rechtstreeks tot de raadpensionaris. Hij riep hem op zich zonder dralen neer te leggen bij de wil van de keizer.<sup>15</sup>

Het was een hard gelag voor Schimmelpenninck dat zijn ‘Consulaat’ niet meer dan een overgangsbewind bleek te zijn. Hij gaf zich niet zomaar gewonnen. Dat paste niet goed in de Franse plannen. Brantsen, oud-regent, geen groot bewonderaar van de pompeuze regeerstijl van de in zijn ogen *homo novus* Schimmelpenninck, opende in zijn correspondentie met Van der Goes een soort trommelvuur van waarschuwingen. Hij mat het gebrek aan consideratie bij Napoleon, en zijn gewoonte niet lang te wachten om zijn eigen beslissing te nemen, breed uit. Hij spoorde Van der Goes aan ervoor te zorgen dat in Den Haag toch vooral spoedig de juiste keuze werd gemaakt om het land te behouden.<sup>16</sup> Ook van onverwachte zijde werd druk uitgeoefend op Van der Goes om het opstappen van Schimmelpenninck te helpen bespoedigen. Talleyrand activeerde zijn bij Van der Goes bekende echtgenote om een paar strelende brieven te schrijven aan die indertijd zo hulpvaardige staatssecretaris. Zij gingen over het sturen van bloembollen en planten (Van der Goes stond bekend als gepassioneerd tuinier), maar en passant vroeg zij indirect zijn mening over de invloed van Schimmelpennincks gezondheid op diens leiderschaps capaciteiten. De brieven zelf ontbreken in het archief van Van der Goes, maar volgens Delprat gaf zijn chef geen krimp. Hij bleef in zijn antwoorden aan ‘La Belle Indienne’ loyaal aan de raadpensionaris.<sup>17</sup>

De raadpensionaris riep na ontvangst van het rapport van Ver Huell niet alleen de secretarissen van staat, maar ook de Staatsraad bijeen om een uitweg te zoeken. Niemand kwam met een werkbare oplossing om de wil van de keizer succesvol te weerstreven. De Amsterdamse verzekeringsmakelaar en democratisch patriot Johannes Goldberg was in de vergadering de enige die zich uitsprak voor onmiddellijke inlijving als het meest gunstig voor handel en financiën. Hij deed dat met een betoog

waarin hij indirect ook hevige kritiek op het beleid van Van der Goes uitte. Goldberg hekelde het weifelende beleid, de ‘anglomanie’ en de antidemocratische gezindheid van de voorgaande landsbesturen. Hij sprak van ‘de onbedachte poging in 1803 om de neutraliteit te behouden, hetwelk in de toenmalige omstandigheden door de onpartijdigste man die onze ligging en vermogen relatief tot beide naties grondig kent, voor een openlijken driest blijk van Engelse gezindheid moest gehouden worden’.<sup>18</sup> Kortom, het verwonderde Goldberg niet dat het buitenlands beleid het ‘rechtmatig wantrouwen’ van de Franse keizer had opgewekt. Een reactie van Van der Goes is helaas niet traceerbaar. De meerderheid van de vergadering kon de analyse van Goldberg echter niet delen. Men besloot tot convocatie op 10 april van een ‘Groot Besogne’, dat wil zeggen: hetzelfde gezelschap aangevuld met Hunne Hoogmogenden, het uit negentien leden bestaande Wetgevend Lichaam. Van der Goes informeerde nu Brantsen over de ontwikkelingen. Hij voorspelde hoe deze vergadering van het Groot Besogne zou verlopen (men zou zich bij de situatie neerleggen) en vroeg of hij via Talleyrand niet kon bewerken dat de keizer de hevig ontdane Schimmelpenninck enige aardige woorden schreef.

In het ‘Groot Besogne’ stelde de raadpensionaris voor over de ontstane situatie een plebisciet te houden. Zoals te verwachten was, verwierp de vergadering dat voorstel. Het zou immers op zijn zachtst gezegd merkwaardig zijn na alle schijnvertoningen van het Bataafs bewind met volksraadplegingen zich op dit hachelijke moment opnieuw bloot te stellen aan de beschuldiging de volkswil te willen manipuleren. Van der Goes meldde Brantsen dat het alternatief bestond uit het sturen van een buitengewone missie naar Parijs om nog één keer te proberen de keizer van gedachten te doen veranderen, zodat ‘de Hoge Regering aan inlanders bleef’. Enigszins sarcastisch voegde hij eraan toe: ‘Gij weet mijn lieve vriend dat onze landslieden delibereren moeten. Tracht die karakteristieke trek van de natie ten goede te bepleiten waar zulks te pas mag komen. Alles zal en moet zich schikken om aan ’s keizers begeerte te voldoen. Welk wijs mens zal daarop aarzelen?’<sup>19</sup>

Voor Van der Goes was intussen de keuze duidelijk. De keizer liet één uitweg open. Die gelegenheid moest men niet laten schieten door het geduld van Napoleon te tarten. Het ontbrak de Republiek eenvoudig aan de politieke wil en zeker de militaire kracht om de Franse druk te weerstaan. Dan was het verstandiger de keizer ter wille te zijn onder het bedingen van zo veel mogelijk waarborgen voor een voortgezet bestaan. De komst van prins Louis voorkwam het einde van Nederland als staat

waartegen Van der Goes al die jaren had gestreden. Hij was van dezelfde opvatting als Brantsen dat koste wat het kost de naam Holland op de kaart van Europa behouden moest blijven. Strategisch was prins Louis onder de omstandigheden de beste keuze. In de eerste plaats omdat Van der Goes de verwachting koesterde dat met een broer van de keizer als staatshoofd nu eindelijk een redelijke verhouding tot Frankrijk kon worden opgebouwd en zo de zelfstandigheid kon worden gewaarborgd. Hij kon op dat moment niet bevroeden hoezeer de verhouding tussen de broers zou verslechteren. In de tweede plaats was de geopolitieke situatie in Europa zeer ten nadele van de Republiek veranderd, temeer omdat Pruisen, voor Van der Goes altijd de laatste toeverlaat als tegenwicht tegen Frankrijk, nu door een vernederend verdrag met de keizer was verbonden en daarmee ten opzichte van de belangen van de Republiek geneutraliseerd.

Van der Goes stelde al begin april vijf voorwaarden op die later bij de opstelling van de conventie tot uitroeping van het Koninkrijk Holland zouden worden ingebracht: behoud van de integriteit van het grondgebied der Republiek, de koloniën inbegrepen, met de verzekering dat van enig gedeelte van dit territorium nimmer afstand zou worden gedaan; handhaving van de hervormde godsdienst met de verzekering dat de opvolgers van de vorst deze openlijk zouden belijden; de verzekering dat in het landsbestuur in het algemeen en in het bijzonder dat van justitie, politie, waterstaat en financiën geen andere personen zouden mogen worden gebruikt dan ‘inboorlingen’ der Republiek; het uitsluitend gebruik van de Nederduitse taal in openbare stukken; en ten slotte de verzekering dat de verdediging van het land niet zou worden toevertrouwd aan vreemde troepen.<sup>20</sup>

Liet Van der Goes daarmee op zijn beurt Schimmelpenninck in de steek? Van der Goes toonde oog voor de emoties waarmee de raadpen-sionaris worstelde, op een moment waarop hij, nog geen jaar in functie, door Napoleon bikkelhard aan de kant werd gezet. Dat hij zich daartegen als oud-advocaat met constitutionele argumenten bleef verzetten, begreep Van der Goes. Hij ging ervan uit dat Schimmelpenninck in alle objectiviteit uiteindelijk dezelfde keuze voor de toekomst van het land zou maken. Zij waren immers samen de protagonisten van het beleid van buigend riet tegenover Frankrijk teneinde de zelfstandigheid zo lang als haalbaar was te bewaren. Van der Goes koos voor de realistische benadering. Persoonlijk belang of vriendschap waren ondergeschikt aan het landsbelang. Dat volgde uit zijn pragmatisch patriottisme en daarin lag uiteindelijk zijn loyaliteit.

Eind april 1806 kwam de missie ter bespreking van de overgang naar het Koninkrijk Holland in Parijs aan. Napoleon wilde niets weten van voorwaarden. Hij ontbood woedend Ver Huell, maar weigerde de delegatie te woord te staan. De keizer verlangde binnen acht dagen hom of kuit. Koortsachtig overleg tussen de missie en het 'Groot Besogne' volgde. De adjudant van Ver Huell, Francken, galoppeerde enkele keren in recordtempo heen en weer tussen Parijs en Den Haag. Van der Goes speelde in die hectische dagen vooral de rol van middelaar tussen de missie en Huis ten Bosch. Toen de conventie op basis waarvan prins Louis gevraagd moest worden koning van Holland te worden, aan hem werd voorgelegd, staakte de raadpensionaris zijn verzet. Hij paste er echter voor zelf een actieve rol te spelen in de bekrachtiging van zijn eigen politieke doodvonnis. Hij weigerde de conventie ter ratificatie aan Hunne Hoogmogenden aan te bieden.<sup>21</sup> De griffier van het Wetgevend Lichaam, Jan Couperus, en de griffier van de Staatsraad, Jean Appelius, kregen opdracht het document uit naam van Hunne Hoogmogenden te tekenen. Napoleon eiste inzage van het stuk, maar voor hem waren die twee ondertekenaars volstrekt onbekende figuren. Daarom moest een derde handtekening worden gezet, die van Van der Goes, om voor de Fransen als betrouwbare legalisatie te dienen. Brantsen slaagde erin Talleyrand te overtuigen dat de ratificatie wettig tot stand was gekomen en was slim genoeg Ver Huell rechtstreeks naar de keizer te sturen om diens instemming te vragen.

## Monarchie

Schimmelpenninck trad op 4 juni af. Een dag later ontving Napoleon in St. Cloud alsnog de missie in audiëntie waarvoor er niets anders op zat dan zijn broer te aanvaarden als Zijne Majesteit Lodewijk Napoleon, door de genade Gods en de constitutie des Rijks Koning van Holland, *connétable* van Frankrijk. Ver Huell kwam als gevolmachtigde van de koning naar Den Haag. De secretarissen van staat werden demissionair. Het wachten was op Lodewijk en zijn gezin, die op 18 juni 's avonds op Huis ten Bosch arriveerden. Van der Goes trad op als 'opperceremoniemeester' bij de plechtige intrede zes dagen later. Bij zo'n gelegenheid hoorde het aanbieden van de sleutels van de stad, maar Den Haag beschikte niet over stadspoorten en had dus ook geen sleutels! Men besloot het af te doen met het schenken van 'feestwijn'. Veel belangstelling van het publiek was er niet. Er was geld uitgedeeld aan 'de lagere standen',

maar zelfs de Haagse turfdragers, nooit te beroerd voor een feestje, lieten het afweten.<sup>22</sup> In de zaal van het Wetgevend Lichaam, de voormalige balzaal van prins Willem v op het Binnenhof, stelde Van de Goes Hunne Hoogmogenden aan de koning voor, waarop zij ieder de eed van trouw aflegden. Lodewijk wilde zo snel mogelijk een ministersploeg samenstellen. Er bestond vrees dat de koning vooral Fransen zou benoemen op de belangrijke posten, maar hij bleek te willen vertrouwen op de bestuurlijke talenten van de Hollanders.<sup>23</sup> Ver Huell en Gogel waren reeds zeker van hun herbenoeming. Van der Goes merkte al gauw dat onder het oude bestuur veel afgunst en animositeit bestond en dat men zich er niet voor geneerde lasterpraat over collega's te verspreiden om zijn eigen kansen in vleierende termen te bevorderen. Op 19 juni ontbood de koning Van der Goes. Het valt op dat Lodewijk in zijn memoires juist op de benoeming van Van der Goes wat dieper is ingegaan. De koning had over hem inmiddels gemengde berichten ontvangen. Welke is niet bekend, maar een aanwijzing gaf Athanase Garnier in zijn memoires van zijn verblijf aan het hof van Lodewijk. Van der Goes stond weliswaar bekend als bekwaam en eerlijk, maar hij had zich openlijk uitgesproken tegen het monarchisme en huldigde republikeinse overtuigingen.<sup>24</sup> Van der Goes was volgens de op dat moment geldende opvatting niet 'politiek correct'.<sup>25</sup> Lodewijk beschreef het gesprek ongeveer als volgt. 'Men heeft mij voor U gewaarschuwd,' begon de koning, 'maar Uw vijanden zijn het eens over Uw rechtschapenheid. Bent U bereid Uw land te dienen onder mij?' Van der Goes putte zich uit in verzekeringen van trouw en toewijding. 'Dat kan ik niet geloven,' reageerde Lodewijk, 'hoe zou U iemand trouw kunnen zijn zonder hem te kennen? Ik hoop dat ik van mijn kant U zal kunnen overtuigen van mijn affectie en toewijding voor Holland. Pas wanneer dat bereikt is, zal ik recht hebben op Uw genegenheid, immers U bent een rechtschapen man en houdt van Uw land. Ondertussen, als U een voldoende goede indruk van mij hebt om mij bij voorbaat op mijn woord te geloven, zegt U mij dan of ik van U op aan kan. Zo niet, voelt U zich vrij om U terug te trekken.' Van der Goes accepteerde 'en diende getrouw', aldus de koning.<sup>26</sup> Van der Goes werd benoemd tot 'minister van Buitenlandse Zaken' en was daarmee nominaal de eerste in die functie in de geschiedenis van Nederland.

Toen een maand later Louise van der Goes op 'Oostbroek' het leven schonk aan een zoon, was de minister wel zo bijdehand om de koning te vragen of hij zijn zoon Louis Napoleon mocht noemen, waarin Lodewijk

met plezier bewilligde.<sup>27</sup> Niets stond een goede samenwerking tussen koning en minister meer in de weg. Althans zo leek het.

## Een ministerie van Buitenlandse Zaken

De nieuwe koning stortte zich met grote energie op de organisatie van het bestuur van zijn jonge koninkrijk. Het buitenlands bestuur had zijn bijzondere belangstelling omdat dit het instrument was ter vestiging van zijn naam als koning en van het bestaansrecht van het koninkrijk op de nieuwe kaart van Europa. Meteen na de plechtige intrede van Lodewijk, kreeg Van der Goes opdracht het corps diplomatique in Den Haag en via het postennet de 'vreemde mogendheden' te informeren over de wijziging van het staatsbestel in Holland. Een impliciete uitnodiging tot erkenning.

Volgens de nieuwe grondwet was de uitvoerende macht de exclusieve bevoegdheid van de koning. Het algemeen bestuur stond onder 'toevoorzicht' van ministers van staat. De ministers waren tevens lid van het hoogste adviesorgaan, de Staatsraad. Deze was verdeeld in vijf secties, maar er bestond geen sectie voor buitenlandse zaken. Het bleek al gauw dat de koning dit beleidsonderdeel als zijn persoonlijk prerogatief beschouwde. Lodewijk hield in beginsel wekelijks ministerraad, maar hij had de bonapartistische gewoonte zijn ministers individueel intensief te 'besturen'.

Lodewijk vroeg Van der Goes met spoed een overzicht te geven van 's lands diplomatieke vertegenwoordigers, van hun karakter, statuus, dienststaat, familie en sociale rang alsmede van hun invloed in de provincie van herkomst.<sup>28</sup> Twee dagen later diende Van der Goes ook een rapport in over de organisatie van het departement en de betrekkingen met de verschillende mogendheden. Hij begon met een kort overzicht van de ontwikkeling van het buitenlands bestuur. De organisatie voor 1795 noemde hij onhandelbaar. De Staten-Generaal als geheel waren verantwoordelijk en per besluit moesten de vertegenwoordigers van de gewesten ook nog eens last vragen van hun achterban. Na de omwenteling stelde de Nationale Vergadering een Commissie voor Buitenlandse Zaken in met een eigen secretaris. Dat leek een verbetering, maar, zo voegde Van der Goes eraan toe, de jaloezie van de andere burger-representanten en de turbulente geest van de tijd maakten ook dit model ondeugdelijk.

De staatsgreep van 22 januari 1798 had tot gevolg dat een afzonderlijk departement van Buitenlandse Zaken werd opgericht. Dit 'agentschap'

ressorteerde onder achtereenvolgens het Uitvoerend en het Staatsbewind. De grondwet van 1801 erkende de tot secretaris van staat gepromoveerde agent weliswaar als chef van het departement, maar dat was hij volgens Van der Goes slechts in naam. Voor besluiten van buitenlandspolitieke aard moest hij de instemming van zo veel mogelijk individuele leden van het bewind bij elkaar zien te sprokkelen.

Onder de raadpensionaris kreeg de secretaris van staat meer vrijheid, maar dit bewind duurde te kort om de verworven speelruimte werkelijk tot ontplooiing te laten komen. De departementale organisatie bleef in de grond dezelfde als welke Van der Goes in 1798 had opgezet: een bureau van veertien medewerkers onder de trouwe Johannes Bosscha als secretaris-generaal in het benedenhuis van Kneuterdijk 6. Van der Goes zag het als wenselijk om alle medewerkers ‘tot een middenpunt te brengen ten einde een bij een Departement van Buitenlandse Zaken meer dan elders noodzakelijke gelijkvormigheid van denken en handelen te houden’.<sup>29</sup> Hij vond deze organisatie nu niet toereikend meer voor een staat die zich ‘onder de hoge protectie van Zijne Majesteit en de luister van zijn huis’ weldra zou verheffen uit zijn ‘onbeduidendheid in het buitenland’. Van der Goes had inderdaad hoge verwachtingen.<sup>30</sup>

Overeenkomstig de afspraak dat de ministeries zouden worden ingericht volgens het Franse model en ze bovendien zouden gaan werken met vooraf goedgekeurde welomschreven begrotingen, diende Van der Goes vervolgens een voorstel voor een nieuwe departementale organisatie in. Daarin veranderde het ‘klerkenbureau’ van drie afdelingen in twee divisies ofwel directies onder de secretaris-generaal. De eerste behandelde logistieke aangelegenheden zoals de verdeling van werkzaamheden, de koeriersdienst, de codedienst, de boekhouding, het archief, de vertaaldienst en de paspoortzaken. De tweede directie hield zich bezig met de politieke en handelspolitieke correspondentie. Volgens het Franse model zouden politieke en handelsaangelegenheden door gescheiden directies behoren te worden behandeld. In zijn memorandum lichtte Van der Goes veelzeggend toe dat hij dit niet nodig vond omdat ‘de politieke belangen van het Koninkrijk Holland door het “grand système fédératif” [van het Franse keizerrijk] werden gewaarborgd’. De medewerkers konden zich daarom maar beter toelleggen op de handelsbelangen, zo stelde de minister. Zo kwam er ook geen geografische indeling zoals in het Franse ministerie. Het totale personeelsbestand bestond nog steeds uit veertien medewerkers, onder wie Daniël Delprat als particulier secretaris van de minister, maar de voorgestelde reorganisatie zou hebben kunnen leiden tot uitbreiding.

Dat deze bureaucratische reorganisatie ook werkelijk strak is doorgevoerd, lijkt onwaarschijnlijk. Bezuiniging op het ambtenarenapparaat vormde onderdeel van het streven van minister Gogel naar herstel van de nationale financiën. In een Haagse stadsalmanak van 1815 toont de opgave van de organisatie van Buitenlandse Zaken sterke gelijkenis met de eerdere omvang van het 'klerkenbureau'. Van de veertien medewerkers die in 1798 werden aangesteld, stonden er in 1815 nog zes vermeld!<sup>31</sup>

Het budget werd voor de laatste zes maanden van 1806 vastgesteld op 175.000 gulden (ca. 1,3 miljoen euro). Daaruit werden zowel de operationele kosten van het departement als van het postennet betaald. De salarissen van het personeel werden afzonderlijk vermeld. Van der Goes beval dit budget aan minister van Financiën Gogel aan: 'ik hoop en durve van Uw goedheid verlangen dat gij zult approberen de verandering en kleine vermeerdering die ik voor de tegenwoordige dienst op mijn bureau volstrekt noodzakelijk oordeel'. Indien de koning 'decente representatie' verlangde, dan zou Van der Goes een ambassadeurstraktement dienen te krijgen 'zoals overal gebruikelijk is'. De afgelopen tijd had hij zich aanzienlijke uitgaven getroost. Aangezien hij op zijn 'zeer gematigd fortuintje' inteerde, kon de toestand niet zo voortduren.<sup>32</sup>

Begin 1807 stelde koning Lodewijk op voorstel van Van der Goes een viertal historisch belangrijke operationele reglementen voor de diplomatieke dienst vast, waaronder een 'arbeidsvoorwaarden'-reglement en een besluit tot vaststelling van de ambtskostuums. Een reeds lang gekoesterde wens van Van der Goes om legatiesecretarissen voor rekening van de staat een vaste aanstelling te gunnen ging nu in vervulling. Particulier aangestelde, trouwe en intelligente secretarissen als Pierre Bourdeaux (Berlijn) en Jan Matthijs Smits (Parijs) konden hiermee voor hun diensten eindelijk beloond worden. Niet alleen legatiesecretarissen, maar ook gezanten en tijdelijk zaakgelastigden kregen vaste salarissen, afhankelijk van de diplomatieke post.<sup>33</sup>

De diplomatieke dienst had sinds de vestiging van het Koninkrijk Holland en door de oorlogsomstandigheden veranderingen ondergaan. De legaties in Londen, Berlijn, St. Petersburg en Stockholm waren gesloten. Saksen had nog geen initiatief genomen om gezanten uit te wisselen. De Verenigde Staten hadden hun post in Den Haag om bezuinigingsredenen gesloten. De legaties in Parijs, Wenen, Lissabon en Constantinopel waren operationeel. Van der Goes adviseerde de koning om nieuwe gezanten in Denemarken, Spanje, Napels, Beieren, Würt-



temberg en Baden te benoemen alsmede, afhankelijk van de ontwikkelingen in Duitsland, in Hamburg (Hanzesteden), het groothertogdom Berg en bij de Rijnbond in Regensburg.<sup>34</sup>

De verlangde notitie die Van der Goes de koning toezond met bijzonderheden over de acht diplomaten met de rang van ambassadeur of gevolmachtigd minister, is zeer informatief. Behalve de wat obligate verzekering van aller toewijding aan de Franse zaak en de blijkbaar beter geoordeelde verdoezeling van revolutionair verleden, geeft de notitie een zeldzaam kijkje (er waren immers nog geen persoonsdossiers) in de gedachten van Van der Goes over zijn ‘chefs de poste’.

De langst ter plaatse residerende was Frederik Gijsbert van Dedem van de Gelder, ambassadeur bij de Porte in Constantinopel sinds 1784. Hem dichtte Van der Goes een zwak karakter toe en middelmatige capaciteiten. Christiaan Bangeman Huygens in Kopenhagen stamde uit een bescheiden milieu, had een goed karakter maar was nogal ijdel. Indien hij talenten had, liet hij dat niet merken. Gerrit Meyners, koopman uit Rotterdam, oud-president van de Tweede Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam, was minister aan het hof van Spanje. Hij had volgens Van der Goes een aangenaam en eerlijk karakter, weinig diepgang, maar was zeer betrokken. De gewezen minister in Zweden en beoogd gezant in Portugal, Pieter van Westreenen van Themaat, was te jong om een rol in de patriottenbeweging voor 1795 te hebben gespeeld. Hij beschikte over een zeer aangenaam karakter, was intelligent en had een grote staat van dienst. Dirk van Hogendorp, minister aan het hof van St. Petersburg, kwam uit een aanzienlijke en invloedrijke familie, had een goede opleiding genoten, maar bleek een ruziemaker. Volgens Van der Goes was hij niet geschikt voor de diplomatieke carrière.<sup>35</sup> De minister aan het hof van Wenen was Gerrit baron van Spaen van Voorstonden. Oud-orangist, Frans- noch Engelsgezind. Van der Goes noemde hem een harde werker, bescheiden en discreet. Tegenover Brantsen had Van der Goes zich al eerder laten ontvallen dat hij van Van Spaen meer bruikbare informatie uit Berlijn ontving dan van de gezant aldaar, Anthony van Dedem van de Gelder, zoon van de ambassadeur in Constantinopel. Hoewel deze een goede opleiding had genoten, veel gereisd had en over vele capaciteiten beschikte, was hij volgens Van der Goes op te jonge leeftijd in de diplomatieke dienst terechtgekomen. Van Dedem gaf zich te gemakkelijk over aan ambitie en intrige (hij was een ‘vleier’ van Françoise van der Goes-de Eerens geweest). Ten slotte de nestor van het gezelschap, de oude Gerard Brantsen. Van der Goes gaf hoog van hem op. Een echt karakter, aangenaam en verzoenend, en zeer op zijn plaats als ambas-

sadeur bij de keizer.<sup>36</sup> Secretaris-generaal Johannes Bosscha noemde hij als van goede burgerlijke komaf, een patriot die veel had beleefd.

### Een gekroonde prefect

Van der Goes kwam bedrogen uit in zijn verwachting dat de komst van koning Lodewijk zou leiden tot nieuw elan in het streven naar meer zelfstandigheid. Lodewijk, met zijn goede intenties, was geen partij voor de Grote Broer. Napoleon behandelde de koning als een gouverneur van een provincie, als een ‘gekroonde prefect’.<sup>37</sup> Op zijn beurt behandelde de 27-jarige Lodewijk zijn ministers als loopjongens. Van der Goes was op dat moment 55 jaar. Naarmate de koning steeds meer gedwongen werd op het terrein van defensie en buitenlandse politiek nog slechts op directe instructies van Napoleon te handelen, hield hij Van der Goes vaker buiten de beslissingen. Daardoor ontglipten Van der Goes de teugels van het buitenlands beleid. Het was alsof hij met de twaalf bazen van het Staatsbewind meer vrijheid genoten had dan met deze ene koning. De confrontaties tussen de broers Bonaparte waren niet de enige reden. Het karakter en de werkwijze van Lodewijk brachten Van der Goes aan het eind van 1807 dicht bij een uitputting van krachten en moedeloosheid.

De koning had een ingewikkeld karakter. Wantrouwen, wispelturigheid, neerslachtigheid, vluchtgedrag en geldingsdrang bepaalden zijn manier van werken.<sup>38</sup> Hij was hyperactief en een controlfreak, die zijn broer daarin tevergeefs trachtte te evenaren. Dit alles had zijn weerslag op de communicatie met zijn omgeving, die daardoor omslachtig en tijdrovend was, en tot misverstanden leidde. De koning was veel weg. Al meteen in de zomer van 1806 vertrok hij tot herstel van zijn gezondheid naar de baden in Wiesbaden en Aken om pas na deelname aan de veldtocht in Noord-Duitsland tegen Pruisen op 1 december terug te keren in Den Haag. Lodewijk vertrok na het overlijden van zijn zoon Napoleon Charles op 4 mei 1807 direct naar de baden van Cauterets in de Pyreneeën om eind september terug te komen in de residentie.<sup>39</sup> Ondanks de lange afwezigheid was Lodewijk in de ‘Haagse’ regeerperiode (1806-1807) vermoedelijk het meest actief betrokken bij de regering. Later, toen de regeringszetel eerst naar Utrecht en daarna naar Amsterdam werd verplaatst, werd dat minder.<sup>40</sup>

Lodewijk correspondeerde vrijwel dagelijks met Van der Goes, zeker in de eerste periode van verblijf in het buitenland, zoals de bewaarde brievenbundel laat zien. De teneur van die correspondentie is die van

een ongeduldige principaal die zijn assistent overstelpt met ‘doe dit, doe dat, stuur me dit, stuur me dat, waar blijft dit en waar blijft dat’. Waslijsten van orders, vaak gevolgd door tegenorders, ondertekend met een merkwaardig verfrommeld handtekeningetje.<sup>41</sup> Door de tijdrovende koeriersdienst kruisten de brieven elkaar herhaaldelijk. De onbewuste vergissingen die daarvan het gevolg waren irriteerden de koning. Was Lodewijk wel op Huis ten Bosch, dan werd Van der Goes geconfronteerd met de emotionele impulsiviteit van solitaire besluitvorming en met lang antichambrenen totdat de koning hem ontvangen kon. Gelukkig werd de uit Madrid teruggekeerde legatiessecretaris Anton Falck, na 1813 minister onder koning Willem I, als assistent aan Van der Goes toegevoegd. De talentvolle, maar ook ietwat van zichzelf overtuigde Falck bleek een loyaal medewerker, die veel van zijn chef leerde, maar kritisch was op diens ‘overdreven’ omzichtigheid en vrees zich te branden.<sup>42</sup>

Naast de dagelijkse besommeringen van zijn eigen departement kreeg Van der Goes opdracht statuten voor een ridderorde uit te werken en voorbereidingen te treffen voor herstel van de adelstand. Voor Lodewijk waren dat troetelprojecten. Van der Goes kostten ze veel tijd en hoofdbrekens.

Omdat de koning in rechtstreekse correspondentie stond met Napoleon<sup>43</sup> was het voor Van der Goes niet goed mogelijk tussen de broers te bemiddelen als dat nodig was. De keizer bemoeide zich met alles wat Lodewijk meende te mogen beschouwen als bevoegdheden van een monarch van een onafhankelijk land.

De oorlogsinspanningen in relatie tot de staatsfinanciën waren niet onverwacht de eerste steen des aanstoots. Lodewijk besloot tot ingrijpende bezuinigingen op de defensie, zoals herhaaldelijk door Napoleon gesuggereerd. Toch schoot dat de keizer in het verkeerde keelgat. Volgens zijn gebruikelijke recept eiste hij intrekking van de plannen en daarvoor in de plaats extra inspanningen ten aanzien van de Hollandse bijdrage aan de oorlog in Duitsland. De ruzie woedde voort als een veenbrand. In het najaar van 1807 vlamde zij op naar aanleiding van een relatief geringe kwestie over de kosten van verpleging van Franse soldaten in het militair hospitaal van Middelburg. Napoleon ventileerde via zijn nieuwe minister van Buitenlandse Zaken, Champagny (daarvoor op Binnenlandse Zaken),<sup>44</sup> luid en duidelijk zijn mening over Lodewijk en zijn Hollanders aan Brantsen. Door zijn pijlen te richten op de Hollandse bestuurders rond de koning, raakte Napoleon Lodewijk vol in de borst. Het moest nu eens afgelopen zijn met dat gejeremieer over de financiën en het

zich onttrekken aan de militaire verplichtingen. Daartegen behoorde een koning met harde hand op te treden, en dat deed Lodewijk niet. Als deze dringende raad niet werd opgevolgd, konden de Hollanders (als staat) maar beter verdwijnen, meende Napoleon dreigend. Ontsteld en beledigd gaf de koning Van der Goes opdracht een schriftelijke reactie op te stellen. Van der Goes koos een zo zakelijk mogelijke toon, hoewel hij het niet kon laten een enkele ironische zinswending te gebruiken. Hij begreep wel dat ieder woord gewogen zou worden in Parijs. Hij legde daarom het concept voor aan minister-secretaris van staat Willem Frederik Röell en aan Mollerus, die minister van Binnenlandse Zaken was geworden. Van der Goes schreef evenwel op het concept in zijn archief: 'nooit aan Z.M. vertoond, dewijl naderhand begrepen werd, dat het beter was geen antwoord te geven'.<sup>45</sup>

Er was meer aan de hand. Toen hij zijn instructies aan Champagny gaf, merkte Napoleon op dat hij de invloed van de 'Engelse partij', die in de raadsvergaderingen van de koning voortdurend domineerde, niet kon miskennen.<sup>46</sup> Die opmerking kwam niet uit de lucht vallen. De Franse gezant in Den Haag, Dupont de Chaumont, meende zijn opperbevelhebber een dienst te bewijzen door tegen de ministers van Lodewijk te stoken. De koning, suggereerde Dupont, zou omringd moeten worden door mannen die faliekant anti-Engels waren, wilde Frankrijk nog invloed in Holland behouden. Minister Champagny vond het verhaal vaag en maande de gezant zich nader te verklaren. Hij vroeg tegelijkertijd de nummer twee van de Franse legatie, Louis Sérurier, die toevallig in Parijs was, om zijn mening. Sérurier verklaarde dat de ministers mannen van eer waren, verlicht, integer en toegewijd aan koning en vaderland. Zij zouden zeker niet in verbinding staan met de vijand. Maar, voegde Sérurier eraan toe, de meesten van hen zagen in de verheffing van een Franse prins tot koning van Holland voornamelijk een kans om de Franse invloed te weerstaan of daaraan te ontsnappen. Wat hun gevoelens betreft, waren zij anti-Frans. Hun daden werden geleid door hun wens de Franse invloed te verzwakken ten gunste van herstel van hun onafhankelijkheid.<sup>47</sup> Daarop wilde Champagny namen horen, want mannen als Van der Goes en Ver Huell hadden volgens hem sinds lange tijd het vertrouwen van Frankrijk. Duponts reactie ontbreekt.

Er speelde nog een tweede, groot conflict tussen keizer en koning: de toepassing van de blokkademaatregelen van het Continentaal Stelsel. Dit werd de achilleshiel van Lodewijks bewind en zou de belangrijkste aanleiding voor Napoleon worden voor de inlijving in 1810, zoals ten-



*Napoleon op weg naar de keizerskroning op 2 december 1804,  
schilderij door Jacques Bertaux*

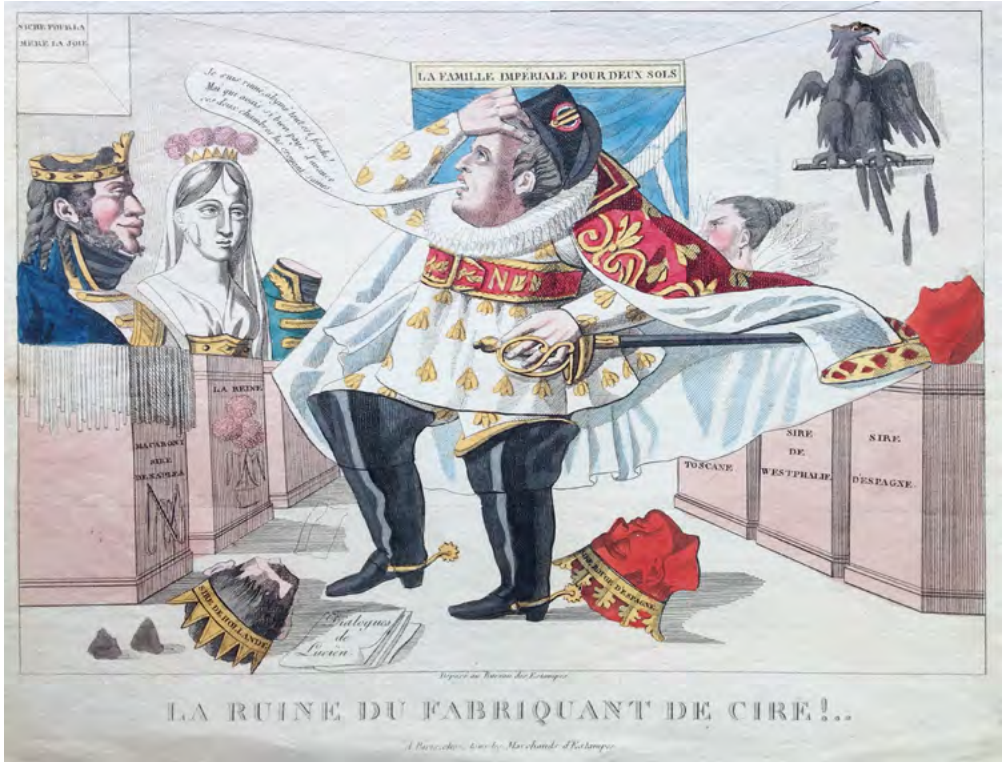


*Gerard Brantsen (1735-1809), lid van het Staatsbewind en later ambassadeur in Frankrijk. Hij draagt de versierselen van Grootkruis van de Orde van de Unie.  
Schilderij door Benjamin Wolff*



*Lodewijk Bonaparte (1778-1846), koning van Holland.  
Schilderij door Charles Howard Hodges, 1809*





*'Het faillissement van de wassenbeeldenfabrikant', cartoon ca. 1810.  
Het hoofd van koning Lodewijk is gevallen*





*Costume des Membres du Corps Législatif.*

*A Paris chez Jean, rue Jean de Beauvais N° 32.*

*Ambtskostuum Corps Législatif*



*Het huis Kneuterdijk 6: de soevereine vorst op het balkon van het huis van  
(toen) Collot d'Escury bij de Haagse acclamatie in de avond van 2 december 1813.  
Krijttekening vermoedelijk van N.L. Penning, 1813*



*Opening Staten-Generaal op 21 september 1815 door koning Willem I.  
Aquatint door Johann Nepomuk Gibèle en Pierre Jean Baptiste Leroy, 1815*



*Constance Louise de Bosset door Narcisse Garnier*



minste blijkt uit een brief van de keizer aan zijn vicekoning van Italië van augustus, waarin hij verscherping van het douanetoezicht eiste en er bijna dreigend aan toevoegde: 'La seule considération des douanes m'a obligé de réunir la Hollande.'<sup>48</sup> Direct na de afkondiging van het Continentaal Stelsel op 21 november 1806 in Berlijn, probeerde Lodewijk zich al te verzetten. Hij signaleerde zijn broer bijvoorbeeld dat in Nantes dertien schepen werden geladen met graan met bestemming Engeland.<sup>49</sup> Talleyrand werd ook slachtoffer van de blokkade. Hij kreeg namelijk zijn informatie over de gebeurtenissen in Londen niet via Calais, maar via de Hollandse kust. Van der Goes liet de koning weten dat de Franse minister had gevraagd of de Engelse kranten bestemd voor zijn ministerie ontheffing konden krijgen van het algemene verbod op invoer uit Engeland.<sup>50</sup> Napoleon was geobsedeerd door de smokkelhandel omdat het grondbeginsel van zijn economische oorlog tegen Engeland, protectionisme, hiermee onderuitgehaald werd. Hij beschouwde Holland als hét grote gat in de mazen van het net. Volgens Joor was smokkel lucratief omdat de Nederlandse kustlijn zich daartoe goed leende: tegenaan was in de woorden van koning Lodewijk de huid beletten te zweten. Bovendien was de corruptie binnen het ambtenaren- en opsporingsapparaat wijdverspreid.<sup>51</sup> Niet alleen de zeehandel werd gefnuikt, ook de Rijnvaart werd door Franse douanemaatregelen bemoeilijkt. Waar de industrie vooral in de zeegewesten inkromp, bloeide de textielnijverheid in Twente en later ook in Brabant op als gevolg van het verminderen van de Engelse concurrentie.<sup>52</sup> Lodewijk, die begreep dat Holland zonder handel geruïneerd zou worden, kneep daarom een oogje toe.

Van der Goes noemde het verlies van de handel de grootste opoffering die Holland voor de gemeenschappelijke zaak kon doen. Hij moest regelmatig bij de Franse autoriteiten interveniëren om opgebrachte Hollandse schepen die onder neutrale vlag voeren los te krijgen. De bemanningen dreigden te worden gedwongen dienst te nemen in de Franse marine. Eind 1807 ontstond een rel met Napoleon, nadat hij geïnformeerd was dat neutrale Zweedse schepen in Amsterdam lading uit de koloniën gelost hadden. Ofschoon Gogel de eerstverantwoordelijke voor de uitvoering van de blokkademaatregelen was, vroeg de koning ook advies aan Van der Goes hoe het Berlijnse decreet was te omzeilen. Van der Goes kon niets anders verzinnen dan het beproefde Bataafse concept van 'buigend riet'. Hij suggereerde zo veel mogelijk mee te werken aan de intenties van het decreet. Tegelijkertijd zouden deskundigen kunnen onderzoeken in welke verhouding het effect van deze



*Het koninkrijk Holland in 1807*

maatregelen zou staan tot het financieel verlies als gevolg van Engelse represailles in de vorm van het staken van rentebetalingen op in Londen aangehouden fondsen. Maar die vrijheid noch de tijd om dat te doen had Lodewijk.<sup>53</sup> Napoleons irritatie culmineerde half september 1807 zelfs in een rechtstreeks bevel aan Franse douaniers en gendarmes een inval te doen in het koninkrijk en arrestaties te verrichten van verdachte smokkelaars in Breda en Bergen op Zoom. Lodewijk protesteerde heftig tegen deze schending van de soevereiniteit. Tevergeefs.

De aanslagen op de soevereiniteit vonden ook op een andere manier plaats. Na het succes van de Duitse veldtocht stelde Napoleon zijn broer eind 1806 het bezit van Oost-Friesland in het vooruitzicht, later na de Vrede van Tilsit aangevuld met de Russische enclave in het gebied, Jever. Van der Goes voelde wellicht enige genoegdoening. Hiermee zou namelijk eindelijk worden voldaan aan de schadeloosstelling voor de annexatie van Staats-Vlaanderen, Maastricht en Venlo in 1795. Het ging het bewind in Den Haag overigens niet zozeer om uitbreiding van het territoire, als wel om de vergroting van de bevolking, waarvan een gunstig effect op de belastinginkomsten werd verwacht. Pas een jaar later werd de overdracht van de Duitse gebieden geregeld, zij het, hoe kon het ook anders, tegen een extra prijs. Vlissingen moest definitief worden afgestaan aan Frankrijk. Deze onderhandelingen gingen Van der Goes grotendeels voorbij. Hij mocht wel de instructie voor de ‘commissarissen’ opstellen, maar Lodewijk hield daarna rechtstreeks contact met de delegatie waarvan zijn minister van Buitenlandse Zaken geen deel uitmaakte. Alleen als de delegatie een naar zijn zin onaanvaardbare concessie had gedaan, kwam hij klagend bij Van der Goes terug.<sup>54</sup>

Eind 1807 intervenieerde Napoleon zelfs rechtstreeks in de voorgenomen benoeming van nieuwe gezanten in St. Petersburg en Wenen. Hij had al eerder generaal Dumonceau geweigerd als opvolger van de bejaarde Brantsen, omdat ‘generaals geen diplomaten waren’ (niettemin was de Franse gezant in Den Haag, Dupont-Chaumont, ook generaal). De keizer doorzag de bedoeling van Lodewijk om Ver Huell naar St. Petersburg weg te zenden en Van Hogendorp naar Wenen. Beiden waren Lodewijk te Fransgezind. Van Hogendorp was bovendien een lastpak en Ver Huell te veel op de hand van de Grote Broer, zo niet diens verklikker. Napoleon beschouwde Ver Huell (Marine) en Van Hogendorp (Oorlog) als te competente ministers om te vervangen. Hij sprak zijn veto uit over de bij uitstek soevereine beslissing, maar verlangde niettemin dat Ver Huell (overigens ook een militair!) in Parijs zou wor-

den benoemd. Vlak voor nieuwjaar mocht Van der Goes de geloofsbrieven voor Ver Huell opstellen.

Van der Goes kreeg steeds meer moeite om Lodewijk bij te houden. Hij voelde zich te oud om loopjongen te zijn. Wellicht stond Van der Goes meer dan andere ministers onder druk van de vorst, maar hij was niet de enige.<sup>55</sup> Zijn functie werd uitgehold. Falck noteerde dat de vele politieke gesprekken op het departement toch altijd eindigen moesten 'met te zeggen dat de kaart vergeven is en het spel bedorven'.<sup>56</sup> Er was op deze manier geen eer meer te behalen aan het ministerschap van Buitenlandse Zaken. Lodewijk was zijn eigen minister geworden. Buitenlandse Zaken, zo had trouwens collega Talleyrand in Tilsit ook moeten ervaren, was onder de Bonapartes *Chefsache*.